

УДК 343.3:7

Є.В. Пулипенко

**СИСТЕМА ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОЛЯГАЮТЬ
У ПЕРЕШКОДЖАННІ ЗАКОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ЗА КК УКРАЇНИ**

Стаття присвячено аналізу системи злочинів, що полягають у перешкодженні законній діяльності за чинним КК України. Аналіз кримінально-правових норм показує, що низка складів злочинів сформульована з порушенням принципу системності.

Ключові слова: *перешкодження, втручання, законна діяльність, протидія, створення перешкод, система.*

Постановка проблеми. Існування правової держави неможливе без забезпечення належного захисту законної діяльності як осіб, які представляють державу, так і пересічних громадян, а також їхніх об'єднань, створення умов для реалізації ними своїх законних прав. Такий захист досягається зокрема й за допомогою кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за перешкодження законній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим проблемам кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, що полягають у перешкодженні законній діяльності, присвятили свої роботи такі вчені, як: Т.К. Агузаров, Є.М. Блажівський, Л.В. Дорош, О.О. Дудоров, І.М. Залялова, І.О. Зінченко, О.О. Кваша, Л.П. Медіна, М.О. Мягков, Т.Д. Нурахмедов, В.І. Осадчий, Т.Д. Устінова та інші.

Проте праці цих учених зазвичай стосуються лише кримінально-правової характеристики окремих злочинів, передбачених Особливою частиною КК України. Водночас, у науковій літературі недостатньо уваги приділяється саме системному підходу до характеристики злочинів, що полягають у перешкодженні законній діяльності.

Формування цілей. Метою статті є аналіз системи кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за перешкодження законній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за перешкодження:

1. Законній діяльності юридичних осіб: Збройних сил України та інших військових формувань (ст. 114-1 КК України); професійних спілок, політичних партій, громадських організацій (ст. 170 КК України); державних або громадських підприємств, установ та організацій (ст. 341 КК України); адміністрації установи виконання покарань (ст. 391 КК України).
2. Законній діяльності фізичних осіб: суб'єктів виборчого процесу, ініціативної групи референдуму, комісії з референдуму, члена виборчої комісії, члена ініціативної групи референдуму, члена комісії з референдуму або офіційного спостерігача (ст. 157 КК України); журналістів (ст. 171 КК

України); працівника транспорту (ст. 380 КК України); працівника правоохоронного органу чи працівника державної виконавчої служби (ст. 343 КК України); державного діяча (ст. 344 КК України); народного депутата України та депутата місцевої ради (ст. 351 КК України); судді (ст. 376 КК України); захисника чи представника особи (ст. 397 КК України).

3. Здійсненню окремих процесуальних дій: з'явленню свідка, потерпілого, експерта (ст. 386 КК України); виконанню судового рішення (ст. 382 КК України).

4. Реалізації громадянами України своїх прав та свобод: здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі (ст. 157 КК України); участі у страйку (ст. 174 КК України); здійсненню релігійного обряду (ст. 180 КК України); господарській діяльності (ст. 206 КК України); організації або проведенню зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій (ст. 340 КК України).

Як бачимо, коло суспільних відносин (цінностей, благ), що охороняються кримінальним законом від перешкоджання досить широке, однак не можна твердити, що принцип системності був домінантним при створенні цих кримінально-правових норм. Так, по-перше, закон передбачає відповідальність за перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій, проте за перешкоджання створенню таких об'єднань у чинному КК України відповідальність відсутня, хоча кримінальне законодавство іноземних країн передбачає такі кримінально-правові норми. Так, відповідно до ст. 161 КК Республіки Вірменія (далі – РВ) відповідальність настає за перешкоджання реалізації права на утворення об'єднань (громадських або професійних спілок) або на створення партій чи перешкоджання законній діяльності об'єднання чи партії або втручання в таку діяльність [1]. Подібна норма передбачена в ст. 166 КК Грузії, що встановлює відповідальність за незаконне перешкоджання створенню політичного, громадського або релігійного об'єднання чи його діяльності із застосуванням насильства, з погрозою насильства або з використанням службового становища [2].

По-друге, у законі передбачена відповідальність за перешкоджання реалізації таких конституційних прав як виборче право, право мирних зборів, право на проведення релігійних обрядів, проте такі права як право на освіту, право на працю та інші залишилися поза увагою законодавця. КК України встановлює відповідальність лише за окремі прояви перешкоджання в реалізації цих прав (наприклад, ст.ст. 172, 173, 183 КК України), проте повного захисту, як, наприклад, з виборчим правом, не прослідковується.

За способом опису дій, що створюють перешкоджання законній діяльності, норми КК України можна поділити на такі види:

– ті, у яких міститься вказівка на діяння – перешкоджання законній діяльності без опису його ознак (ст.ст. 114-1, 170, 171, 180, 382, 386 КК України);

– ті, у яких діяння – перешкоджання законній діяльності обмежується певним способом вчинення або спеціальним суб'єктом: поєднане з обманом або примушуванням, із застосуванням насильства, знищенням чи пошкодженням майна, погрозою застосування насильства або знищення чи пошкодження майна, за попередньою змовою групою осіб або членом виборчої комісії чи іншою службовою особою з використанням свого службового становища (ст. 157 КК України); шляхом насильства чи погрози застосування насильства або шляхом інших незаконних дій (ст. 174 КК України); службовою особою або із застосуванням фізичного насильства (ст. 340 КК України);

– ті, у яких перешкоджання вказано лише в назві, а в диспозиції описується саме діяння: невиконання законних вимог, створення штучних перешкод у роботі, надання завідомо неправдивої інформації (ст. 351 КК України);

– ті, у яких перешкоджання діяльності визначено як мету злочину (ст.ст. 341, 343, 344, 375, 376 КК України);

– ті, у яких термін «перешкоджання» взагалі не вживається, але за змістом формулювання, що використовується в диспозиції, створює перешкоджання законній діяльності: протидія законній господарській діяльності (ст. 206 КК України); примушування працівника транспорту до невиконання своїх службових обов'язків (ст. 280 КК України); погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, з метою припинення їх діяльності або зміни характеру такої діяльності в інтересах того, хто погрожує (ст. 350 КК України); протидія адміністрації у законному здійсненні її функцій (ст. 391 КК України); вчинення у будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи (ст. 397 КК України).

На нашу думку, використання термінології стосовно злочинів, що полягають у перешкоджанні законній діяльності, має бути максимально уніфікованим. По-перше, якщо стаття передбачає відповідальність за перешкоджання певній діяльності, то в диспозиції доцільно використовувати саме усталений термін «перешкоджання», а не «протидія» чи «створення перешкод». Таким шляхом пішов законодавець багатьох країн, наприклад, ст. 169 КК Російської Федерації називається «Перешкоджання законній підприємницькій або іншій діяльності»; ст. 232 КК Республіки Білорусь (далі – РБ), ст. 190 Республіки Азербайджан, ст. 190 КК Грузії, ст. 365 КК Республіки Казахстан (далі – РК) – «Перешкоджання законній підприємницькій діяльності»; ст. 403 КК РБ, ст. 337 КК РВ – «Перешкоджання явці свідка, потерпілого чи даванню ними свідчень», ст. 420 КК РБ – «Перешкоджання виконанню покарання у виді конфіскації майна»;

ст. 286 КК Республіки Азербайджан, ст. 407 КК РК – «Перешкоджання здійсненню правосуддя та провадженню попереднього розслідування»; ст. 187 КК РВ – «Перешкоджання законній підприємницькій та іншій економічній діяльності»; ст. 319 КК РВ – «Перешкоджання діяльності установи, що виконує покарання, або місця утримання арештованих чи місця утримання затриманих»; ст. 332 КК РВ – «Перешкоджання здійсненню правосуддя та слідству»; ст. 364 КК Грузії – «Перешкоджання здійсненню судового провадження або розслідування»; ст. 378 КК Грузії – «Перешкоджання діяльності установ тримання під вартою або установ позбавлення волі чи дезорганізація цієї діяльності»; ст. 435 КК РК – «Перешкоджання законній діяльності адвокатів чи інших осіб із захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, а також надання юридичної допомоги фізичним і юридичним особам» тощо.

Зазначена точка зору знаходить підтримку і в науковій літературі. Так, І.М. Залялова пише, що зміст термінів «перешкоджання» і «вплив у будь-якій формі з метою перешкодити» тотожний. Термінологічний зворот «вплив у будь-якій формі з метою перешкодити виконанню службових обов'язків працівникові правоохоронного органу або добитися прийняття незаконних рішень» означає не що інше, як створення перешкод для виконання службових обов'язків працівникові правоохоронного органу, тобто перешкоджання його діяльності. У зв'язку з цим, дослідниця пропонує назву статті 343 КК України «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу» замінити на «Перешкоджання законній діяльності працівника правоохоронного органу», а диспозицію ч. 1 ст. 343 КК замінити й викласти як «перешкоджання у будь-якій формі законній діяльності працівника правоохоронного органу». Таким чином, уніфікується назва статті з її диспозицією. Адже, чим чіткіше описано діяння в законі, тим більше гарантії правильного застосування кримінального закону [3, с. 69–75].

По-друге, перешкоджання законній діяльності не може виступати метою злочину, оскільки відповідно до кримінально-правової доктрини мета злочину – це уявлення особи про той результат, якого вона прагне досягти від вчинення конкретного злочинного діяння, заради чого особа допустила суспільно небезпечну поведінку [4, с. 388; 5, с. 362–369]. Зрозуміло, що для винної особи перешкоджання законній діяльності не є самоціллю, а виступає лише засобом досягнення кінцевої мети – отримання певної вигоди від припинення іншою особою своєї законної діяльності. Тому доцільно зазначати перешкоджання законній діяльності не як мету, а як спосіб вчинення злочину.

По-третє, конкретні способи перешкоджання повинні бути уніфікованими. Вказівка на конкретні способи перешкоджання законній діяльності доцільна лише тоді, коли інші способи перешкоджання не містять

ознак суспільної небезпеки діяння, тобто не заподіюють і не можуть заподіяти значної шкоди охоронюваним суспільним відносинам (цінностям, благам). Тим більше, недоцільно використовувати невичерпний перелік таких способів. Так, у ст. 174 КК України зазначається, що перешкоджання участі в сраїку може бути здійснено шляхом насильства чи погрози застосування насильства або шляхом інших незаконних дій. У цьому випадку вказівка на можливі форми позбавлена сенсу, оскільки це фактично може бути будь-яка незаконна діяльність.

За ступенем тяжкості основні склади злочинів, що полягають у перешкодженні законній діяльності, поділяються на:

– злочини невеликої тяжкості (ч. 1 ст. 171, ст. 174, ч. 1 ст. 180, ч. 1 ст. 206, ч. 1 ст. 280, ч. 1 ст. 343, ч. 1 ст. 344, ч. 1 ст. 350, ч. 1 ст. 351, ч. 1 ст. 376, ст. 386, ч. 1 ст. 397 КК України);

– злочини середньої тяжкості (ч. 1 ст. 157, ст. 170, ст. 340, ст. 341, ч. 1 ст. 382, ст. 391 КК України);

– тяжкі злочини (ч. 1 ст. 114-1 КК України).

Як бачимо, законодавець відносить більшість таких злочинів до категорії злочинів невеликої тяжкості.

Складно зрозуміти логіку законодавця, який вважає, що перешкодження законній професійній діяльності журналіста є злочином невеликої тяжкості, проте як кваліфікуюча ознака – мета перешкодження такої діяльності – підвищує верхню межу санкції за вчинення такого злочину як ухвалення неправосудного рішення більше ніж у 1,5 рази й переводить його з категорії злочинів середньої тяжкості до тяжких. Водночас, втручання в діяльність народного депутата України з метою перешкодження його діяльності (ч. 1 ст. 344 КК України), як і саме перешкодження діяльності народного депутата України (ч. 1 ст. 351 КК України) відносяться до злочинів невеликої тяжкості, тобто в цьому випадку мета перешкодження такої діяльності не підвищує суспільної небезпеки злочину.

Не зрозуміло також, чому перешкодження законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій (ст. 170 КК України) є більш тяжким злочином порівняно з перешкодженням діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради (ст. 351 КК України), адже останні представляють інтереси значно більшого кола осіб. Якщо депутат є членом політичної партії (або навіть член політичної партії, який не є депутатом), то перешкодження його діяльності карається більш суворо, ніж перешкодження діяльності депутата, який є безпартійним.

Висновки. Ураховуючи викладене, можна дійти висновку, що чинний КК України містить цілу систему кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за вчинення злочинів, що полягають у перешкодженні законній діяльності. Проте ціла низка складів злочинів,

що розглядається, сформульована з порушенням принципу системності. Вирішення цієї проблеми потребує окремого комплексного дослідження й не може бути розв'язана в рамках цієї роботи. Сподіваємось, що ця стаття стане поштовхом для подальших розробок у цьому напрямі.

Використані джерела:

1. Кримінальний кодекс Республіки Вірменія [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Національного зібрання Республіки Вірменія. – Режим доступу : <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus>.

2. Кримінальний кодекс Грузії [Електронний ресурс] // Сайт «Законодавчий Вестник Грузії». – Режим доступу : <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf>.

3. Залялова І. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08 / І. М. Залялова. – Донецький юридичний ін-т Луганського держ. ун-ту внутрішніх справ. – Донецьк, 2006. – 186 с.

4. Кримінальне право. Загальна частина: підручник / за ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. – К. : Істина, 2011. – 1121 с.

5. Гедз М. В. Мета злочину за кримінальним правом України / М. В. Гедз // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 1. – С. 362–369.

Пилипенко Е.В. Система преступлений, состоящих в препятствовании законной деятельности по УК Украины

Статья посвящена анализу системы преступлений, состоящих в препятствовании законной деятельности по действующему УК Украины. Анализ уголовно-правовых норм показывает, что ряд составов преступлений сформулирован с нарушением принципа системности.

Ключевые слова: *препятствование, вмешательство, законная деятельность, противодействие, создание препятствий, система.*

Pylypenko E.V. The system of crimes in obstructing the legal activity, in compliance with the Criminal Code of Ukraine

The article aims to analyze the system of crimes in obstructing the legal activity, in compliance with the current Criminal Code of Ukraine. The author gives the classification of those crimes according to the kinds of legislative activity to which the guilty person obstructs; according to the method of describing the acts which form obstructing the legal activity; according to the degree of gravity.

The analysis of criminal and legal norms proves that the series of corpus delicti are formulated with the violation of the principle of consistency. The legislator provides responsibility for obstructing the legal activity of trade unions, political parties, non-governmental organizations, but criminal responsibility for obstructing

the creation of those organizations is not allowed for; however, the legislation of foreign countries provides those norms.

Besides the author comes to the conclusion of the necessity of unification of terminology corpus delicti on obstructing the legal activity, for in some criminal and legal norms the terms «counteraction», «making obstructions» etc are used instead of the term «obstruction». The author also gives the examples of the legislation of the foreign countries where the term «obstruction» is used.

It is pointed out that obstructing the legal activity can not be the purpose of the crime because the guilty person does not consider obstructing the legal activity as an end in itself but as a method of achieving the final goal, namely obtaining some benefit from termination of the legitimate activity of other persons. Thus, it is advisable to determine obstructing the legal activity not as a purpose but as a method of committing the crime.

Specific methods of obstructing should be unified. Indicating the specific methods of obstructing the legal activity is justified only while other methods of obstructing do not contain the features of public danger of the action, that is do not cause and can not cause significant damage to protected public relations (values, benefits). Moreover, it is not appropriate to use the whole list of those methods.

Key words: *obstructing, interference, legal activity, counteraction, making obstructions, system.*

УДК 343.28/ 29

О.В. Татуринова

**МЕЖИ СУДДІВСЬКОГО РОЗСУДУ ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ
ПОКАРАННЯ У ВИПАДКУ ЗАТВЕРДЖЕННЯ УГОДИ ПРО
ПРИМИРЕННЯ АБО ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ**

У статті розглянуто проблемні питання при призначенні покарання у випадку затвердження вироком угоди про примирення або про визнання винуватості. Із урахуванням практики правозастосування висунуто пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства України в частині, що стосується більш чіткого визначення меж суддівського розсуду при призначенні покарання у випадку затвердження вироком угоди про примирення або про визнання винуватості та меж розсуду інших учасників кримінального провадження при укладенні відповідних угод, які полягають в узгодженні положень щодо реалізації інституту угод у матеріальному й процесуальному праві.

Ключові слова: *призначення покарання, суддівський розсуд, угода про визнання винуватості, угода про примирення.*

Постановка проблеми. Одним із досягнень Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі – КПК України), на думку як вітчизняних учених і практиків, так і зарубіжних експертів, незважаючи на безліч критичних зауважень і песимістичних прогнозів, є запровадження інституту угод. Зазначені зміни не могли не відбитися на здавалося б усталених положеннях кримінального законодавства. Так, із ухва-